

Ćwiczenie 29

Fale podłużne w ciałach stałych

Cel ćwiczenia

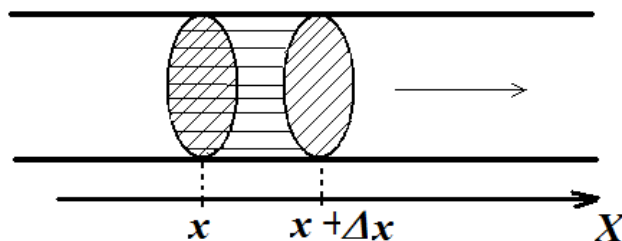
Wyznaczenie modułu Younga dla różnych materiałów na podstawie pomiaru prędkości rozchodzenia się fali dźwiękowej w pręcie.

Zagadnienia

1. Ruch falowy.
2. Równanie falowe, fale harmoniczne.
3. Prędkość rozchodzenia fal sprężystych.
4. Interferencja fal.
5. Fala stojąca, częstotliwości własne.
6. Fala koherentna.
7. Analiza Fouriera.
8. Drgania prętów, strun i słupów powietrza.

Wprowadzenie

Fala podłużna w pręcie powstaje na skutek chwilowego wychylenia się fragmentu pręta z położenia równowagi i następujących po nim drgań. Drgania te, dzięki sprężystości ośrodka, mogą być przekazywane dalej i mogą rozchodzić się po całym ośrodku. Szybkość rozchodzenia się fali zależy od bezwładności i sprężystości ośrodka, w którym się rozchodzi. Aby znaleźć związek pomiędzy modułem Younga a prędkością rozchodzenia fali rozważmy mały wycinek jednorodnego pręta o grubości Δx jak na Rysunku 1.

Rysunek 1. Wycinek pręta pomiędzy x i $x + \Delta x$. Kierunek osi X zgodny z kierunkiem propagacji fali

Rozpatrując naprężenie σ w punkcie x oraz $x+\Delta x$ na rysunku, a także oznaczając średnie przemieszczenie wycinka pręta jako $\Psi(x,t)$, można zapisać równanie ruchu w postaci

$$\rho S \Delta x \frac{\partial^2 \Psi(x,t)}{\partial t^2} = S(\sigma(x + \Delta x) - \sigma(x)) \quad (1)$$

S - powierzchnia przekroju,

ρ – gęstość materiału z którego wykonany jest pręt.

Z (1) po przekształceniach

$$\rho \frac{\partial^2 \Psi(x,t)}{\partial t^2} = \frac{\sigma(x+\Delta x) - \sigma(x)}{\Delta x} \quad (2)$$

Gdy $\Delta x \rightarrow 0$

$$\rho \frac{\partial^2 \Psi(x,t)}{\partial t^2} = \frac{\partial \sigma}{\partial x} \quad (3)$$

oraz biorąc pod uwagę prawo Hooke'a

$$\sigma = \varepsilon E \quad (4)$$

gdzie ε - odkształcenie względne, czyli

$$\varepsilon = \frac{\partial \Psi}{\partial x} \quad (5)$$

otrzymujemy równanie d'Alemberta

$$\frac{\partial^2 \Psi(x,t)}{\partial t^2} = \frac{E}{\rho} \frac{\partial^2 \Psi(x,t)}{\partial x^2} \quad (6)$$

z którego widać, że prędkość rozchodzenia się fali w pręcie wynosi:

$$v = \sqrt{\frac{E}{\rho}} \quad (7)$$

a co za tym idzie, moduł Younga jest równy

$$E = \rho v^2 \quad (8)$$

Fala padająca i fala odbita w pręcie, interferują ze sobą tworząc falę stojącą. Odległość między węzłami fali stojącej stanowi połowę jej długości

$$l = \frac{1}{2} \lambda$$

Znając częstotliwość fali f oraz odległość l między węzłami można obliczyć prędkość fali

$$v = 2lf$$

Prowadzi to do wyrażenia na moduł Younga

$$E = 4\rho l^2 f^2$$

Falę dźwiękową w pręcie można przybliżyć jako złożenie drgań harmonicznym sinusoidalnym. Wykorzystując szybką transformację Fouriera do analizy pakietu sinusoid, można określić odpowiadające im wartości częstotliwości. Częstotliwość odpowiadająca najniższemu tonowi to częstotliwość podstawowa w szeregu częstotliwości harmonicznym. Częstotliwości harmoniczne są wielokrotnością częstotliwości podstawowej, czyli

$$f_k = f_0 \cdot k, \text{ gdzie } k = 2, 3, \dots$$

2. Aparatura pomiarowa

1. Komputer stacjonarny Dell z systemem Windows XP i mikrofonem
2. Zainstalowane oprogramowanie Zelscope.
3. Zestaw ośmiu prętów, o różnych kształtach (stalowe, miedziane, mosiężne, aluminiowe, ze szkła kwarcowego).
4. Suwmiarka
5. Miarka w rolce o podziałce 1 mm
6. Młotek
7. Waga elektroniczna firmy RADWAG model WTB 200 o dokładności 0.001g
8. Waga Detecto firmy CompArt o dokł. 1g

3. Metoda pomiaru

1. W celu wyznaczenia gęstości poszczególnych materiałów należy zważyć i zmierzyć próbki wykonane z tych samych materiałów z których wykonane są pręty bądź same pręty, jeśli nie ma odpowiadających im próbek.
2. Zapoznać się z obsługą programu Zelscope
Menu *Settings* → *ADC and buffer length* wybrać częstotliwość próbkowania 192000
Panel główny *HORIZONTAL* zmienić z *TIME* na *FREQ*

Przyciski *Play* i *Pause* pozwalają wybrać odpowiedni moment do odczytu (wyraźnie widoczne jak najwięcej harmonicznym)

Zakres częstotliwości (oś pozioma) można zmieniać strzałkami $\rightarrow$ i $\leftarrow$ w okienku *HORIZONTAL* panelu głównego, a zakres mocy (oś pionowa) strzałkami $\uparrow$ i $\downarrow$ w okienku *VERTICAL* panelu głównego,

3. Ustawić mikrofon przy wybranym przecię.
4. Uderzyć (z wyczuciem) młotkiem w koniec pręta podwieszonoego na dwóch niciach. Zaobserwować jaki obraz powstaje na oscyloskopie w programie Zelscope (odczyt obrazu po szybkiej transformacji Fouriera FFT).
5. Zarejestrować obraz z widocznymi harmonicznymi – użyć opcji *Save data as text* (lub odczytać wartości z ekranu i zapisać)
6. Odczytać i zapisać w Tabeli 1. wartości odpowiadające harmonicznym.

Nr harmonicznej	Częstotliwość f [Hz]	Długość fali λ [m]	Prędkość fali v [m/s]

Tabela 1. Zarejestrowane częstotliwości dla składowych harmonicznym oraz wyliczone na tej podstawie długość fali λ i prędkość fali v .

7. Na podstawie otrzymanej długości fali wyliczyć średnią prędkość dźwięku w danym materiale oraz oszacować niepewność wyznaczenia prędkości dźwięku.
8. Wyliczyć moduł Younga dla danego materiału.
9. Punkty 3-8 powtarzać dla kolejnym prętów.

Dodatkowo: Przeprowadzić obserwacje dla wymuszonych węzłów, czyli przy zaciśniętych na prętach zaciskach.